Περιεχόμενα

Οι συγγραφείς του τόμου 11

Πρόλογος του Πρύτανη 13

Εισαγωγή των επιμελητών 17

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

Η διαλεκτική σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον: βιολογική ή εκπαιδευτική σκέψη;

1. Η ανάπτυξη της βιολογικής σκέψης στην ταξινόμηση και την ποικιλότητα των ειδών: από τον Αριστοτέλη στον Δαρβίνο 33
   ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΡΥΔΗΣ

2. Πολιτισμική οικολογία: Θεωρητική προσέγγιση 67
   ΜΑΡΙΑ ΚΑΪΛΑ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΚΟΡΔΟΥΛΗΣ & ΑΝΝΑ ΛΙΒΕΡΗ

3. Ο λαϊκός πολιτισμός την εποχή της παγκοσμιοποίησης 90
   ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΣΑΔΩΡΟΣ

4. Το φυσικό περιβάλλον στην ακολουθία του νυχθημερόν: μελέτη ποιμαντικής ψυχολογίας 100
   ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΗΣ

5. Η αειφορία στην περιβαλλοντική εκπαίδευση ως σύγχρονη πηγή έμπνευσης για την αειφορική ανάπτυξη του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος 130
   ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ & ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΤΖΑΝΟΣ

6. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση: Κλάδος των περιβαλλοντικών επιστημών ή των επιστημών της αγωγής; 145
   ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΣΤΑΘΗΣ ΜΑΛΑΚΗΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΜΑΡΚΑΚΗΣ & ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΤΖΑΝΟΣ

7. Εκπαίδευση ενηλίκων και κοινωνική αιεφορία: δύο αλληλοσυμπληρούμενες έννοιες/συγκοινωνούντα δοχεία; 162
   ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΟΦΟΣ & ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΟΝΤΑΚΟΣ

8. Σκιαγράφηση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου στην εκπαίδευση ενηλίκων: μελέτη αξιολόγησης 176
   ΝΙΚΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗΣ & ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Προς έναν αειφόρο οργανισμό μάθησης: βασικές αρχές διοίκησης και λειτουργίας

9. Εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη: Η μετάβαση προς ένα εκπαιδευτικό παράδειγμα με έμφαση στην ποικιλότητα και τη διαχείριση του συγκρουσιακού χαρακτήρα των σύγχρονων ζητημάτων 197
ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΚΑΤΣΙΓΙΑΝΝΗ & ΜΑΡΙΑ ΚΑΪΛΑ

10. Δυσκολίες και προβλήματα στην οργάνωση και την εφαρμογή προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης 221
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΛΟΚΥΘΑΣ, ΝΙΚΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΑΚΗΣ & ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

11. Το δημοκρατικό πλαίσιο λειτουργίας και διοίκησης του αειφόρου σχολείου 243
ΒΑΣΙΛΗΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΧΑΤΖΗΔΙΑΚΟΥ & ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΑΠΤΗΣ

12. Οργανωσιακές αλλαγές και συγκρούσεις σε διοικητικό ακαδημαϊκό περιβάλλον: η περίπτωση του πανεπιστημίου Αιγαίου 260
ΕΛΕΝΗ ΠΑΠΑΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΓΙΩΤΑ ΞΑΝΘΑΚΟΥ & ΜΑΡΙΑ ΚΑΪΛΑ

13. Επίλυση συγκρούσεων σε εργασιακά περιβάλλοντα: έρευνα με διοικητικά στελέχη ΑΕΙ 281
ΕΛΕΝΗ ΚΟΝΤΑΡΑ, ΓΙΩΤΑ ΞΑΝΘΑΚΟΥ & ΜΑΡΙΑ ΚΑΪΛΑ

14. Ο ρόλος του διευθυντή στην επικοινωνία σχολείου και οικογένειας 303
ΘΩΜΑΣ ΜΠΑΜΠΑΛΗΣ & ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΙΡΚΙΓΙΑΝΝΗ

15. Περιβάλλον και σχολικά κτήρια: έρευνα με μαθητές του δημοτικού για τις υποδομές και το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του σχολείου 324
ΓΙΩΤΑ ΞΑΝΘΑΚΟΥ & ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ-ΤΣΑΜΠΙΚΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

16. Η σχολική αυλή ως χώρος μάθησης και η συμβολή της στη δημιουργία περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών: αντιλήψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της πόλης της Ρόδου 364
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΣΑΚΙΡΗΣ & ΝΙΚΗΤΑΣ ΠΟΛΕΜΙΚΟΣ

17. Μαθητές με μεταναστευτικό υπόβαθρο στο δημοτικό σχολείο: εμπειρικά δεδομένα για την πορεία και τα εμπόδια στη σχολική και κοινωνική τους ένταξη 397
ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΒΑΡΗΣ & ΣΩΤΗΡΗΣ ΛΟΛΑΚΑΣ

18. Απόψεις των μεταναστών γονέων για τη διδασκαλία της μητρικής και των ξένων γλωσσών στο ελληνικό δημοτικό σχολείο 413
ΑΝΤΙΓΟΝΗ-ΑΛΜΠΑ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

19. Η ελληνική εξωτερική πολιτιστική πολιτική στην εποχή της διαπολιτισμικότητας 435
ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΚΟΒΑΡΗΣ & ΛΑΜΠΡΙΝΗ-ΜΑΡΙΝΑ ΚΟΛΤΣΙΔΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Διδακτικές και μαθησιακές προσεγγίσεις για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη

20. Περιβαλλοντική επικοινωνία και κινηματογράφος 463
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΣΚΑΝΑΒΗ & ΜΑΡΙΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΗ

21. Η χρήση των σατιρικών σκίτσων στην περιβαλλοντική εκπαίδευση: η περίπτωση του καταναλωτισμού και της υποβάθμισης του περιβάλλοντος 486
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΜΑΝΩΛΑΣ

22. Διδάσκοντας οικονομία και περιβάλλον μέσα από κείμενα του μαθήματος της ελληνικής λογοτεχνίας 498
ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ & ΠΕΡΣΑ ΦΩΚΙΑΛΗ

23. Η κατανόηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στο ζήτημα των ζώων στα ελληνικά παιδικά βιβλία 523
ΣΕΒΑΣΤΗ ΜΑΤΘΑΙΟΥ & ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

24. Στάσεις και αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη θεατρική αγωγή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση 544
ΜΑΡΙΑ ΚΛΑΔΑΚΗ, ΗΛΙΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ & ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΤΣΑΔΩΡΟΣ

25. Απόψεις και πρακτικές μαθητών καθώς συνεργάζονται στα μαθηματικά 560
ΣΟΝΙΑ ΚΑΦΟΥΣΗ & ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΒΙΑΡΗΣ

26. Αειφορική διαχείριση της ιστορικής μονής του Αγίου Γεωργίου των Κρημνών στη Ζάκυνθο: μεταγνωστική αξιολόγηση υπερμεσικού εκπαιδευτικού λογισμικού 580
ΜΑΡΙΑ ΚΑΪΛΑ & ΑΝΝΑ ΛΙΒΕΡΗ

Περιλήψεις 599

Βιογραφικά επιμελητών του τόμου 625

Πρόλογος του Πρύτανη

Είναι γνωστό ότι η αειφορία, υπό τη σύγχρονή διευρυμένη της έννοια, περιλαμβάνει ένα πλέγμα αρχών και κανόνων που υπόσχονται τη μακροχρόνια βιωσιμότητα του πλανήτη και την επίτευξη οικολογικής, κοινωνικής, πολιτισμικής και οικονομικής ισορροπίας. Παράλληλα, η αειφόρος ανάπτυξη –έννοια δυναμική εξ ορισμού– δίνει ελπίδες για μια νέα μορφή οικονομίας, η οποία, χωρίς να είναι στάσιμη, αυτοπεριορίζεται από την ανάγκη για διαγενεακή ισορροπία και κοινωνική δικαιοσύνη, διασφαλίζοντας ότι υπάρχουν λύσεις για τα αδιέξοδα στα οποία φαίνεται σήμερα να οδηγεί η μαζική παραγωγή, η υπερκατανάλωση και η υπερεξάντληση των φυσικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών πόρων του πλανήτη.

Όσο κι αν ψάξει κανείς, στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, δύσκολα μπορεί να βρει καλύτερη απάντηση στην απειλή της καταστροφής του περιβάλλοντος, στην άκρατη ομογενοποίηση, στην υπερβολή και στην κοντοφθαλμη βραχυχρόνια «ευημερία». Κι όσο και αν αναζητά άλλους δρόμους, δύσκολα μπορεί να αντισταθεί στη γοητεία της αειφορικής ανάπτυξης, που υπόσχεται ανάπτυξη με σεβασμό στη φύση, στην πολιτιστική κληρονομιά, στην κοινωνική συνοχή και, εν τέλει, στον άνθρωπο και τα δικαιώματά του. Ειδικά μάλιστα σε περιόδους κρίσης, όταν οι πολιτικές και τα μοντέλα που έχουν ακολουθηθεί μέχρι τώρα τίθενται υπό πλήρη αμφισβήτηση και όταν η βιωσιμότητα αρχίζει να αποτελεί ένα στόχο που αφενός διακυβεύεται αφετέρου συγκεκριμενοποιείται, η αειφόρος ανάπτυξη, ως φιλοσοφία του «μέτρου», αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Ωστόσο, παρά τη σπουδαιότητα που αποδίδεται σήμερα στην αειφορία και στην αειφόρο ανάπτυξη, και παρά τη συγκέντρωση πολλών ερευνών στο πεδίο αυτό, δύσκολα μέχρι τώρα μπορεί κάποιος να παρουσιάσει γενικά αποδεκτές αειφορικές υποδείξεις, δείκτες ή πρακτικούς οδηγούς χρήσιμους σε όσους χαράζουν πολιτικές, δεσμεύουν σε μεγάλο βαθμό το μέλλον μιας περιοχής, μιας περιφέρειας, μιας χώρας ή της παγκόσμιας κοινότητας. Όπως συμβαίνει και σε άλλα πεδία, στο ζήτημα της αειφορίας και της αειφόρου ανάπτυξης η έννοια της απόλυτης αλήθειας ή της απόλυτης θεωρίας βρίσκεται σε στάδιο αναζήτησης χωρίς ακριβές αποτέλεσμα. Ίσως μάλιστα τέτοιο αποτέλεσμα να μην είναι δυνατόν να βρεθεί, μιας και από τη φύση της η φιλοσοφία της αειφόρου ανάπτυξης συνδέεται με τη μοναδικότητα και τα ειδικά χαρακτηριστικά, και αντιτίθεται στη μαζικοποίηση που, ως έννοια, πιο εύκολα γενικεύεται.

Με αυτά τα δεδομένα, μέσα από ποιες διαδικασίες και διεργασίες σκέψης μπορεί η αειφόρος ανάπτυξη να ενσωματωθεί στην πολιτική και στο καθημερινό μοντέλο ζωής, χωρίς να αποτελεί απλή ρητορική που δεν έχει αντίκρυσμα; Τι μπορεί να γίνει, ώστε η φιλοσοφία της να μην καταλήξει να αποτελεί ένα ελιτίστικο μοντέλο, προσιτό μόνο σε κάποιους ρομαντικούς ονειροπόλους και σε κάποιους θεωρητικούς που βρίσκονται μακριά από την πραγματικότητα; Η απάντηση βρίσκεται στην έρευνα για την αειφόρο ανάπτυξη η οποία φαίνεται να εξελίσσεται σε δυο αλληλοσυμπληρούμενους άξονες:

- Ο πρώτος αφορά τη θεωρητική και εμπειρική αναζήτηση λύσεων στα μεγάλα ζητήματα του περιβάλλοντος. Ο άξονας αυτός περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την αποσαφήνιση των βασικών αρχών της αειφορίας, τη διαμόρφωση μεθοδολογίας και την ανάπτυξη εργαλείων για την ολιστική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στα ζητήματα αειφορίας, στην αναζήτηση των καλών αειφορικών πρακτικών, στην αποτίμηση και αξιολόγηση των αειφορικών εγχειρημάτων και στην καθιέρωση τρόπων εφαρμογής πολιτικών για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη.
- Ο δεύτερος άξονας συνδέεται με την εκπαίδευση/ευαισθητοποίηση σε θέματα αειφορίας και αειφόρου ανάπτυξης. Η εκπαίδευση στα θέματα αυτά μπορεί να είναι τυπική, μη τυπική ή/και άτυπη, και απευθύνεται σε κάθε ηλικία και κάθε κοινωνική ή επαγγελματική ομάδα στα πλαίσια της δια βίου μάθησης. Η αειφορική συμπεριφορά επιβάλλει να γνωρίζουμε τις έννοιες και να μάθουμε να σκεπτόμαστε σύμφωνα με αυτές. Πολύ περισσότερο που οι έννοιες αυτές και οι συνεπαγόμενες δεοντολογίες εξελίσσονται συνεχώς και δίνουν εναύσματα για νέες ιδεολογίες.

Πολλαπλός ο ρόλος του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε αυτό. Ένα πανεπιστήμιο εγκατεστημένο σε νησιωτικές περιοχές, με ευαίσθητα οικοσυστήματα, τεράστιο πολιτιστικό πλούτο, παραδοσιακές κοινωνίες και οικονομίες των οποίων το παρόν και το μέλλον είναι άμεσα συνδεδεμένα με πολύτιμες, μικρής ποσότητας εισροές, δεν θα μπορούσε να μένει αμέτοχο στην ολοκληρωμένη έρευνα για τη φύση, την κοινωνία, τον πολιτισμό και τη βιώσιμη οικονομία. Ταυτόχρονα, ένας δυναμικός οργανισμός που προσφέρει σπουδές στις επιστήμες της αγωγής δεν μπορεί παρά να είναι ο κατ' εξοχήν φορέας παραγωγής και μετάδοσης γνώσης για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη. Υπό την ιδιότητα αυτή, το πανεπιστήμιο αναλαμβάνει το δύσκολο έργο της ευαισθητοποίησης της πανεπιστημιακής κοινότητας και της κοινωνίας σε θέματα περιβάλλοντος και αειφόρου ανάπτυξης, και ο ρόλος αυτός μεταφράζεται στην πρόκληση για συνεχή έρευνα.

Οι τόμοι αυτοί αποτελούν μια απάντηση στην πρόκληση που προέρχεται από εκείνους και εκείνες που θεωρούν ότι οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης, προτού γίνουν πολιτική και βίωμα, πρέπει να προσεγγιστούν ως γνώση και παιδεία.

Πάρης Τσάρτας
Πρύτανης
Πανεπιστήμιο Αιγαίου